

POSTANOWIENIE

Dnia 21 lutego 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie ze skargi E. J. o stwierdzenie niezgodności
z prawem prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 19 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACa [...], wydanego w sprawie z powództwa A. P. przeciwko E. J. o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 21 lutego 2019 r.,

- 1) odrzuca skargę,
- 2) nie obciąża pozwanego kosztami postępowania wywołanego skargą.

UZASADNIENIE

Skarżący E. J., na podstawie art. 424¹ § 1 k.p.c. wniósł o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 19 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACa [...] wydanego w sprawie o zapłatę.

W uzasadnieniu wniesionego środka zaskarżenia skarżący powołał się na naruszenie przez Sąd Apelacyjny w [...] przepisu prawa materialnego, tj. 353¹ k.c., co doprowadziło do niezastosowania przez Sąd art. 58 § 2 i 3 k.c. i art. 735 § 2 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku jest nadzwyczajnym środkiem prawnym pozwalającym na zakwestionowanie orzeczeń, których wydanie stało się źródłem szkody, a które równocześnie pozostają w oczywisty i rażący sposób sprzeczne z prawem. Podstawę uwzględnienia skargi stanowić może wadliwość orzeczenia o zasadniczym i ewidentnym charakterze, nie zaś każdy, nawet marginalny czy wątpliwy, wypadek jego sprzeczności z prawem (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 października 2014 r., V CNP 15/14, nie publ. oraz z dnia 16 czerwca 2015 r., IV CNP 72/14, nie publ.). Równocześnie, skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku posiada ściśle określony cel, służąc uzyskaniu prejudykatu w rozumieniu art. 417¹ § 2 k.c., niezbędnego do dochodzenia odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa w odrębnym postępowaniu.

Zarysowana powyżej szczególna funkcja skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w polskim systemie prawa determinuje postrzeganie tego środka zaskarżenia jako środka prawnego o ściśle sformalizowanym charakterze. Wiąże się to z kreowaniem po stronie podmiotów skarżących obowiązku ścisłego wykazania przesłanek dopuszczalności skargi określonych w art. 424¹ § 1 k.p.c. oraz spełnienia wymagań konstrukcyjnych skargi, które zostały wyróżnione w art. 424⁵ § 1 k.p.c. Skarga o stwierdzenie niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem powinna zatem zawierać oznaczenie orzeczenia, od którego została wniesiona ze wskazaniem, w jakiej części zostało zaskarżone, przytoczenie jej podstaw i ich uzasadnienie, wskazanie przepisu prawa, z którym orzeczenie to jest niezgodne, uprawdopodobnienie wyrządzenia szkody

spowodowanej przez wydanie orzeczenia, którego skarga dotyczy, wykazanie, że wzruszenie zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe oraz wniosek o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem. Zachowanie powyższych wymagań konstrukcyjnych skargi podlega przy tym badaniu przez Sąd Najwyższy przy wniesieniu skargi, zaś uchybienie tym wymaganiom nie podlega sanowaniu i skutkuje odrzuceniem skargi *a limine* (art. 424⁸ § 1 k.p.c.). Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie wyjaśnił, że powyższe wymagania konstrukcyjne powinny być spełnione w sposób kumulatywny, a nadto że każde z nich ma charakter samoistny i powinno być spełnione samodzielnie, niezależnie od innych (postanowienia z dnia 20 lipca 2005 r., IV CNP 1/05, z dnia 7 sierpnia 2012 r., III CNP 14/12, niepubl.).

Z art. 424¹ § 1 k.p.c. wynika, że jedną z przesłanek dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest wyczerpanie przez skarżącego wszystkich stawianych do dyspozycji przez system prawny mechanizmów (środków prawnych) umożliwiających korektę niezgodnego z prawem prawomocnego wyroku przez jego zmianę bądź uchylenie. Rozwiązanie to jest wyrazem subsydiarnego charakteru skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jako nadzwyczajnego środka prawnego, który nie służy uchyleniu albo zmianie prawomocnego orzeczenia, lecz inicjuje tylko pierwszą fazę postępowania zmierzającego do realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa z tytułu wydania niezgodnego z prawem prawomocnego orzeczenia sądu (art. 417¹ § 2 k.c. w związku z art. 77 ust. 1 Konstytucji). Odpowiedzialność ta może aktualizować się tylko wówczas, gdy poszkodowany uczynił wszystko celem wyeliminowania źródła szkody. Dopiero bezskuteczność dostępnych narzędzi procesowych lub ich brak może - w wypadku wystąpienia szkody - uzasadniać roszczenie o jej naprawienie, a tym samym dopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (por. druk sejmowy IV kadencji Sejmu nr 2696, pkt 4; a także postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121 i z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.).

Skarżący we wniesionej skardze kasacyjnej wykazał, zgodnie z wymaganiem wynikającym z art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., że do dnia wniesienia skargi kasacyjnej

(15 stycznia 2018 r.) wzruszenie orzeczenia zaskarżonego skargą w drodze dostępnych środków prawnych nie było możliwe. Z akt sprawy nie wynika jednak, aby skarżący wystąpił do uprawnionego podmiotu o wniesienie skargi nadzwyczajnej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 19 stycznia 2017 r.

W tych okolicznościach skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem podlegała odrzuceniu z powodu jej niedopuszczalności spowodowanej zmianą stanu prawnego po wniesieniu skargi w następstwie wprowadzenia do polskiego systemu prawnego nowego nadzwyczajnego środka zaskarżenia - skargi nadzwyczajnej ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2018 r., poz. 5 ze zm. – dalej „u.SN”), której wniesienie, przez uprawniony do tego podmiot, może doprowadzić do uchylenia lub zmiany wyroku zaskarżonego skargą albo do uzyskania orzeczenia stwierdzającego, że wyrok ten został wydany z naruszeniem prawa. Odnośnie do tego zagadnienia Sąd Najwyższy w składzie obecnym podziela stanowisko i jego motywację wyrażoną w postanowieniach Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2018 r., II CNP 48/17, nie publ. oraz z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, nie publ.

W powołanych wyżej orzeczeniach wyjaśniono, że należy odróżnić obiektywną niemożność zmiany lub uchylenia prawomocnego wyroku w drodze innych środków prawnych, która stanowi przesłanką dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹ § 1 k.p.c.), od wiążącego się z tą przesłanką wymagania konstrukcyjnego skargi w postaci wykazania niemożności wzruszenia zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych (art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c.). Odrzucenie skargi na podstawie art. 424⁸ § 2 k.p.c. następuje nie tylko wtedy, gdy skarżący nie spełnił wskazanego wymagania określonego w art. 425⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., ale również wtedy, gdy zmiana lub uchylenie tego wyroku w drodze innych środków prawnych była możliwa przed wniesieniem skargi albo stała się możliwa w związku ze zmianą stanu prawnego wprowadzającego dodatkowy środek prawny, który może doprowadzić do zmiany lub uchylenia orzeczenia - w chwili oceny dopuszczalności skargi przez sąd (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2018 r., II CNP 48/17, nie publ. oraz z dnia 10 stycznia 2018 r., II CNP 2/18, nie publ.).

Ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym wprowadzono skargę nadzwyczajną - nowy nadzwyczajny środek zaskarżenia, o szerokich podstawach, obejmujących m.in. naruszenie zasad, wolności i praw określonych w Konstytucji oraz rażące naruszenie prawa przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (art. 89 § 1 u.SN). Skarga ta może być wniesiona w terminie 5 lat od uprawomocnienia się orzeczenia (art. 89 § 3 u.SN), a w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym może służyć podważaniu prawomocnych orzeczeń sądowych wydanych przed wejściem tej ustawy w życie, lecz po dniu 17 października 1997 r. (art. 115 § 1 u.SN). W następstwie uwzględnienia skargi nadzwyczajnej dojść może do zmiany lub uchylenia objętego nią orzeczenia (art. 91 § 2 u.SN) ewentualnie - w określonych wypadkach - do stwierdzenia wydania tego orzeczenia z naruszeniem prawa (art. 89 § 4 i art. 115 § 2 u.SN).

Wprowadzenie skargi nadzwyczajnej ma wpływ na ocenę dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Skorzystanie z tego środka zaskarżenia musi wyprzedzać dochodzenie odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Uwzględnienie skargi nadzwyczajnej umożliwia bowiem usunięcie źródła szkody spowodowanej wydaniem orzeczenia niezgodnego z prawem, co może uczynić odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa bezprzedmiotową (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121, i z 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.).

Wyłączną legitymację do wniesienia skargi nadzwyczajnej przysługuje podmiotom określonym w art. 89 § 2 u.SN, a w odniesieniu do orzeczeń, które uprawomocniły się przed dniem 3 kwietnia 2018 r. - podmiotom określonym w art. 115 § 1a u.SN. Strona może jednak zwrócić się do legitymowanego podmiotu o jej wniesienie, czyniąc w ten sposób zadość wymaganiu wykorzystania wszelkich dostępnych dla niej prawnych mechanizmów służących wzruszeniu prawomocnego orzeczenia, co warunkuje dopuszczalność skargi o stwierdzenie jego niezgodności z prawem i uruchomienie odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Negatywna ocena podmiotu uprawnionego do wniesienia skargi nadzwyczajnej otwiera drogę do żądania stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego

orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18 oraz z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia ma charakter subsydiarny w stosunku do skargi nadzwyczajnej o czym przesądza nie tylko to, że jest ona dopuszczalna tylko wtedy, gdy zmiana lub uchylenie orzeczenia w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe, podczas gdy druga skarga zmierza głównie do zmiany lub uchylenia orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2018 r., I CNP 43/17, nie publ.), ale również treść art. 89 § 4 i art. 115 § 2 u.SN. Przepisy te przewidują - w określonych w nich wypadkach - zaniechanie uchylenia lub zmiany orzeczenia przez Sąd Najwyższy rozpoznający skargę nadzwyczajną, mimo jego nieprawidłowości, i poprzestanie na stwierdzeniu wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa. W tych zatem wypadkach skarga nadzwyczajna wypełnia funkcje zbieżne z funkcjami skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, gdyż otwiera drogę do realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, przy zachowaniu kwestionowanego orzeczenia w obrocie prawnym. Inicjowane skargą nadzwyczajną postępowanie przed Sądem Najwyższym jest więc jednym z postępowań, o których mowa w art. 417¹ § 2 zdanie pierwsze k.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.). Skarga nadzwyczajna jest z kolei niedopuszczalna, gdy orzeczenie, przeciwko któremu skarga ta ma być skierowana, może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 *in fine* u.SN). W grupie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, o których mowa, nie mieści się skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, skoro nie zmierza ona do zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia.

W stanie prawnym obowiązującym po wprowadzeniu skargi nadzwyczajnej, tj. od dnia 3 kwietnia 2018 r., oceniając kwestię dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, należy więc uwzględniać istnienie skargi nadzwyczajnej. Dotyczy to także zaskarżania orzeczeń, które stały się prawomocne przed dniem 3 kwietnia 2018 r. (art. 115 u.SN),

a skarga o stwierdzenie ich niezgodności z prawem została wniesiona przed tym dniem. Wobec braku w ustawie o Sądzie Najwyższym regulacji intertemporalnej dotyczącej wpływu wprowadzenia do systemu prawnego skargi nadzwyczajnej na dopuszczalność skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia wniesionych przed dniem 3 kwietnia 2018 r., ustawę tę należy w tym zakresie stosować od chwili jej wejścia w życie, tj. uwzględniać istnienie skargi nadzwyczajnej także w wypadku, w którym skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia została wniesiona przed dniem 3 kwietnia 2018 r. Wprowadzenie skargi nadzwyczajnej sprawiło, iż doszło do następczego zaistnienia okoliczności powodującej niedopuszczalność skargi (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2018 r., I CNP 43/17, nie publ.), chyba, że skarżący wystąpił do uprawnionego organu z wnioskiem o wniesienie skargi nadzwyczajnej, a jego wniosek został rozpatrzony odmownie.

Z tych względów oraz uwzględniając szczególną regulację zawartą w art. 424⁸ § 2 k.p.c. orzeczono o odrzuceniu skargi z powodu następczej niedopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia spowodowanej powstaniem w toku postępowania wywołanego jej wniesieniem możliwości zmiany lub uchylenia zaskarżonego wyroku wskutek wprowadzenia dodatkowego środka prawnego.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 102 w zw. z art. 391 § 1, 398²¹ i 424¹² k.p.c. z uwagi na niezależną od stron postępowania zmianę stanu prawnego po wniesieniu skargi, która spowodowała jej niedopuszczalność.